

ANAMNETIČKA CRKVA SU-PATNJE U KULTURI ZABORAVA

Ivan DODLEK

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 000 Zagreb
idodlek@gmail.com

Patnja i bol trajan su, i životno neizostavan i neizbježan, podsjetnik na čovjekovu krhkost i na prolaznost njegove egzistencije. Biblijski slučaj Joba paradigma je svakog pojedinačnog pokušaja suočavanja s ljudskom patnjom, koja je najbolje opisana u Job 30,16-23: »Duša se moja rasipa u meni, dani nevolje na me se srušili. Noću, probada bolest kosti moje, ne počivaju boli što me glođu. Muka mi je i halju nagrdila i stegla me ko ovratnik odjeće. U blato me je oborila dolje, gle, postao sam ko prah i pepeo. K Tebi vičem, al Ti ne odgovaraš; pred Tobom stojim, al Ti i ne mariš. Prema meni si postao okrutan; rukom preteškom na me se obaraš. U vihor me dižeš, nosiš me njime, u vrtlogu me olujom kovitlaš. Da, znadem da si me smrti predao, saborištu zajedničkom svih živih.« U ovoj Jobovoj tužaljci odjekuje teodicejsko pitanje svakog patnika, a ono glasi: Zašto i čemu, dobri i svemogućí Bože, patnja i bol tvojih nedužnih ljubljenih stvorenja?

Bog, koji je tim pitanjem već stoljećima prozivan i pozivan pred sudište razuma i vjere, šuti dok se čovjek u egzistencijalnoj nestrpljivosti sve više oslanja na suvremene mitove patničkog osiguranja u raznoraznim oblicima kao što su: tržišni međuljudski odnosi, neograničen napredak bez obzira na posljedice za prirodu i društvo, neobuzdana želja za profitom, prekomjeran konzumerizam, totalitarne pozicije moći po svaku cijenu itd. Predmoderna velika priča koja govori o Bogu koji ne čuje ili ne želi čuti vapaj nedužnih time za mnoge je suvremenike završena. Dalje se, pak, može pripovijedati samo još modernija velika priča o dominaciji funkcionalno-instrumentalističkog razu-

ma i njemu prateće individualističko-utilitarističke slobode utkane u najdublje pore znanosti, tehnike, proizvodnje, ekonomije, prava, umjetnosti... Jednom riječju, u sve slojeve suvremene kulture. Ta priča – iako sâma ne daje obuhvaatan odgovor na pitanje patnje, što ona niti ne želi – za razliku od trajno bolne neugode 'iščekivanja Godota' barem nakratko može pružiti ugodu ublaženih i povijenih rana prije nove patničke životne bitke. Moderna velika priča o neograničenoj ljudskoj autonomiji tako patnjom ranjenom čovjeku daje makar djeličak sreće u onome što je tu i što je nadohvat ruke jer mu takvo trenutno zadovoljstvo pomaže da posvema uroni u zaborav vlastite i tuđe patnje. Međutim, rezultat takve moderne pripovijesti i prakse može biti samo kultura zaborava u kojoj su osamljeni i lutajući pojedinci u trajnoj ovisničkoj potrazi za raznoraznim kulturalnim opijumima zaborava kako vlastite tako i tuđe patnje, krhkosti, prolaznosti i konačno same smrti. Tako moderni humanizam, koji se nastojalo izgraditi snagom pripovijedanja velike priče kulturalnog zaborava, sve više pada na moralno-praktičnom ispitu solidarnosti, zalaganja za opće dobro i trajno žuđenog pomirenja među zavađenima.

Zbog teškoće, ili čak nemogućnosti konačnog odgovora na zahtjevno teodicejsko pitanje, i sama je kršćanska teologija u svojem nauku o spasenju, prema Johannu Baptistu Metz, postupno sve više relativizirala pitanje o patnji, a sve više dramaturgizirala pitanje o krivnji i grijehu.¹ Međutim, pitanje patnje, prema Metz, za teologiju je jednako važno kao i pitanje krivnje i grijeha jer bi se ona bez njega brzo uljuljkala u neuvjerljive apstraktno-teorijske teološke idealizme koji u svojem govoru o Bogu najčešće zaboravljaju na presudno pitanje, a ono glasi: Kako pomiriti kršćanski govor o dobrom i svemogućem Bogu s činjenicom i iskustvom realnih svjetskih strahotâ i s cjelokupnom poviješću ljudskog trpljenja?² Budući da žar toga teodicejskog pitanja ne jenjava niti u suvremenosti, Metz će podcrtati: »Ni kršćanska teologija ne može tek tako 'riješiti' to pitanje. Njezina se zadaća, naprotiv, sastoji u tome da to pitanje uvijek iznova isfiltrira iz njegovih sekulariziranih šifri, da ga uvijek iznova stavlja na dnevni red naše prosvijećene svijesti, da učini vidljivim njegovu neprenosivost na međuljudske ili neosobne instancije te da razradi pojam vremenski napetoga iščekivanja kako će se Bog sâm u svoj dan 'opravdati'. Ta teologija shvaća 'Da' Bogu u povijesti kao 'trpljenje od Boga' ('Leiden an Gott') koje na koncu dopire do bogonapuštenosti u Isusovu krik u na križu.«³

¹ Usp. Johann Baptist METZ, *Memoria passionis. Provokativni spomen u pluralističkom društvu*, Zagreb, 2009., 216.

² Usp. *Isto*, 87-88, 288-289.

³ *Isto*, 89.

Kako i sama ne bi popustila napasti izgradnje kulture zaborava, za kršćansku bi teologiju – uz oslanjanje na diskurzivno-proceduralno-racionalno orijentirani um i komunikacijsko-dijaloški um, kojim nastoji argumentirano obrazložiti i drugima prenijeti temeljne »razloge nade u nama« – nezaobilazno načelo mišljenja i prakse trebali biti principi anamnetičkog uma u kojem živi biblijski duh spomena.⁴ Specifičan i jedinstven moment takve anamnetičke racionalnosti Metz vidi u inteligibilnoj, kritičkoj, a onda i političkoj moći spomena trpljenja (*memoria passionis*) jer biblijska tradicija govora o Bogu, a napose pripovijest o Isusu iz Nazareta, jesu prije svega takav govor o Bogu u kojem se odražava osjetljivost za trpljenje pa je kršćanstvo u skladu s time u prvom redu zajednica spomena i pripovijedanja u nasljedovanju Krista čiji je prvi pogled usmjeren na tuđe trpljenje.⁵ U tom kontekstu Metz naglašava: »Govor o Bogu u biblijskim tradicijama govor je koji je u elementarnom smislu 'prekinut' jednim pitanjem, pitanjem, naime, na koje se ne može odgovoriti i koje je nezaboravno – to je pitanje o trpljenju u dobrome Božjem stvorenju; to je govor koji zapravo nikada nema jedan odgovor više, nego on uvijek ima jedno pitanje više. Stoga je to govor o Bogu koji se o svome univerzalnom zahtjevu može osvjedočiti samo kroz pitanje o trpljenju, preko *memoria passionis*, preko spomena trpljenja, napose trpljenja drugih – sve do trpljenja neprijatelja. Taj, naime, govor može biti univerzalan, tj. za sve ljude značajan, samo ako je u svojoj jezgri takav govor koji je osjetljiv za tuđe trpljenje. Takav je univerzalizam u svome polazištu antitotalitaran i on je sposoban za pluralizam.«⁶

Crkvi usred kulture zaborava u tom kontekstu ne preostaje drugo nego da snagom anamnetičkog duha, kako u teoriji (teologiji) tako i u praksi, trajno drži živim spomen trpljenja u dimenziji izgradnje zajednice su-patnje, koja neće prije svega biti samo lamentiranje nad vlastitom patnjom – što uvijek vodi do produbljenja neprijateljstava i do neminovnih sukoba među zavađenima – nego će biti temeljna su-patnička zauzetost za drugog patnika, ne zaobilazeći pritom ni patnika »neprijatelja«, a u čemu se onda ujedno očituje autentičan izraz vjere i prakse svake konkretne vjerničke kršćanske zajednice.⁷

Prema Metz u takav bi pristup Crkve – koja je inače u trajnoj napasti samoprivatizacije bilo kao Crkve »malog stada« bilo kao privatne građanske Crkve servisa – sve više oblikovao anamnetičku Crkvu su-patnje.⁸ Ona pak bi,

---

⁴ Usp. *Isto*, 278-280.

⁵ Usp. *Isto*, 215-216.

⁶ *Isto*, 214.

⁷ Usp. *Isto*, 219, 225, 281.

⁸ Usp. *Isto*, 243.

s jedne strane, govor o Bogu mogla sve više otvarati prema ovremenjivanju i temporalizaciji što bi, vodeći dakako računa o ljudskoj povijesti trpljenja i o Božjoj brizi za trpljenje drugih u biblijskoj povijesti spasenja, samu teologiju moglo oslobađati jednostrane logike čisto misaono-teorijskog bezvremenskog transcendentalnog utemeljivanja, koje za sobom uvijek ostavlja nepremostiv jaz između govora o Bogu i ljudskog iskustva trpljenja te time povijest trpljenja i povijest spasenja bivaju trajno odijeljene.⁹ S druge strane, u suvremenim procesima globalizacije i kulturnog pluralizma anamnetička Crkva su-patnje može dati nemjerljiv doprinos i to u izgradnji globalnog etosa su-patnje u kojem kao jedini preostali autoritet čudorednog univerzalizma, koji bi vodio prema osnovnom konsenzusu između religija i kultura, može biti autoritet patnika jer jedino priznanje tog autoriteta unutar religijskog i kulturalnog diskursa može jamčiti nedodirljivost dostojanstva čovjeka.¹⁰ Takav je, pak, globalni etos, nastavlja Metz, kadar graditi i ekumenu su-patnje među religijama ili indirektan savez religijâ, gdje one – upravo iz svoje religijske jezgre su-patnje – mogu pružati zajednički otpor protiv svakog nepravednog trpljenja i tako ujedno biti nadahnućem za novu politiku mira, poticajem za novu politiku priznavanja isključenih žrtava društva, motivacijom za političku realizaciju načela o elementarnoj jednakosti svih ljudi u konkretnim kulturama, te protestom protiv političkog pragmatizma koji je moralno slijep za slabe i ugrožene članove društva.¹¹

U tom kontekstu Metz ističe: »Su-patnja nije nikakav poziv na junaštvo ili na neku istaknutu svetost. Ona hoće biti takva da se može očekivati od svakoga, krjepost svagdašnjice, osnovna krjepost kršćana bez koje bi se visoki tonovi crkvenih izjava o globalizaciji izgubili u mjerodavnosti bez posljedica. Budimo stoga pozorni na tragove u našem svijetu života, na tragove smionne spremnosti da se ne umakne pred trpljenjem drugih, na povezanosti i na osnovne projekte su-patnje koji se izmiču sadašnjoj struji kultivirane ravnodušnosti i njegovane apatije i koji se ustručavaju prihvatiti da žive i slave sreću i ljubav isključivo kao narcisoidnu samoinscenaciju.«¹²

Upravo na tragu Metzova govora o anamnetičkoj Crkvi su-patnje – kao nezaobilaznom momentu njezina bivanja i djelovanja u povijesti – i tema 61. teološko-pastoralnog tjedna, koji je održan u Zagrebu 26. i 27. siječnja 2020., bila je naslovljena *Crkva u svijetu krizâ i ljudske patnje*. U jeku trenutne svjetske

⁹ Usp. *Isto*, 288-289.

¹⁰ Usp. *Isto*, 227-228.

¹¹ Usp. *Isto*, 221-226, 229.

¹² *Isto*, 242-243.

krize koja raznim patnjama potresa čovječanstvo na zdravstvenoj, znanstvenoj, ekonomsko-gospodarskoj, društveno-političkoj, kulturno-umjetničkoj, psiho-socijalnoj i religioznoj razini, ali i u krizi (ne)snalaženja u takvoj patničkoj situaciji, u ovom broju *Bogoslovske smotre* predstavljamo pisane znanstvene radove na temelju održanih izlaganja predavača na 61. teološko-pastoralnom tjednu na naznačenu temu. Možemo se nadati da će ti tekstovi u čitateljima probuditi anamnetički um u kojem živi kršćanski duh sjećanja na trpljenje drugih u skladu s biblijskom tradicijom Božjeg spomena trpljenja te da ćemo, kao anamnetička Crkva su-patnje i na ovim prostorima s novim teološkim uvidima, biti kadri praktično se nositi s društvenim i pastoralnim izazovima koji će, čini se, i od crkvene zajednice zahtijevati konkretne odluke koje bi trebale uzeti u obzir svu plejadu patnika pogođenih trenutnom globalnom krizom.